

TIJORAT BANKLAR AKTIVLARI SAMARADORLIGINING KONSEPTUAL ASOSLARI VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

CONCEPTUAL FOUNDATIONS AND SPECIFIC CHARACTERISTICS OF COMMERCIAL BANK ASSET EFFICIENCY

¹Ibrohimov Davronbek
Muhammadi o'g'li

¹Renessans ta'lim universiteti,
"Iqtisodiyot" kafedrası v.b. dotsenti, Phd.

Annotatsiya Abstract

Uzb. - Ushbu maqolada tijorat banklari aktivlari samaradorligini oshirishning konseptual asoslari va uslubiy jihatlari tadqiq etilgan. Muallif tomonidan bank aktivlari sifatini baholashning zamonaviy usullari, aktivlar tarkibini optimallashtirish strategiyalari hamda risklarni boshqarishning o'ziga xos xususiyatlari tahlil qilingan. Tadqiqot davomida bank aktivlari rentabelligi va likvidiligi o'rtasidagi mutanosiblikni ta'minlashda raqamli texnologiyalarning o'rni yoritib berilgan. Maqola yakunida tijorat banklari aktivlari samaradorligini takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan xulosa va amaliy takliflar shakllantirilgan.

Eng. - This article examines the conceptual foundations and methodological aspects of improving the efficiency of commercial bank assets. The author analyzes modern methods for assessing the quality of bank assets, strategies for optimizing the asset structure, and the specifics of risk management. The study highlights the role of digital technologies in ensuring a balance between the profitability and liquidity of bank assets. At the end of the article, scientifically based conclusions and practical suggestions for improving the efficiency of commercial bank assets are formulated.

Kalit so'zlar: Keywords:

❖ *tijorat banklari, bank aktivlari, samaradorlik, rentabellik, likvidlilik, aktivlar sifati, risk-menejment, diversifikatsiya, raqamli bank ishi, aktivlarni boshqarish.*

❖ *commercial banks, bank assets, efficiency, profitability, liquidity, asset quality, risk management, diversification, digital banking, asset management.*

Kirish.

Jahon moliyaviy arxitekturasi murakkablashishi va bank xizmatlari bozorida raqobatning kuchayishi tijorat banklari oldiga o'z resurslarini boshqarishning eng maqbul strategik yo'nalishlarini ishlab chiqish vazifasini qo'ymoqda. Zamonaviy iqtisodiy sharoitda tijorat banklari faoliyatining barqarorligi va istiqbolli rivojlanishi bevosita bank aktivlarini boshqarish samaradorligi

hamda ularning sifat ko'rsatkichlari bilan belgilanadi. Bank aktivlari nafaqat asosiy daromad manbai, balki moliya muassasasining likvidligi, to'lov qobiliyati va umumiy ishonchliligini ifodalovchi markaziy iqtisodiy kategoriya hisoblanadi. Shu sababli, bank aktivlari samaradorligining konseptual asoslarini takomillashtirish va ushbu jarayonning uslubiy jihatlari yangi bosqichga olib chiqish bank ishi nazariyasi va

amaliyotining eng dolzarb masalalaridan biriga aylandi.

Hozirgi kunda bank tizimida aktivlar sifatining o'zgaruvchanligi, muammoli aktivlar ulushining nazorati va foizli marjaning qisqarishi kabi salbiy tendensiyalar kuzatilmoqda. Mazkur holatlar bank aktivlarini boshqarishning mavjud an'anaviy uslubiy yondashuvlarini qayta ko'rib chiqishni va ularni global moliyaviy transformatsiya sharoitiga moslashtirishni taqozo etadi. Ayniqsa, raqamli iqtisodiyot va moliyaviy texnologiyalarning shiddatli rivojlanishi bank aktivlari tarkibini optimallashtirish va ularning rentabelligini ta'minlashning yangi modellarini ishlab chiqish zaruriyatini tug'dirmoqda. Aktivlarning daromadlilik darajasi va tavakkalchilik o'rtasidagi maqbul mutanosiblikni ta'minlash mexanizmining takomillashtirilishi bankning bozordagi mavqeini mustahkamlash va mijozlar ishonchini oshirishning asosiy omili bo'lib xizmat qiladi.

Ushbu tadqiqotning maqsadi tijorat banklari aktivlari samaradorligini oshirishning nazariy-uslubiy asoslarini chuqur tahlil qilish hamda aktivlar tarkibini shakllantirishdagi o'ziga xos xususiyatlarni ochib berishdan iborat. Ish doirasida bank aktivlari samaradorligi tushunchasining iqtisodiy mohiyatini kengaytirish, aktivlar sifati va rentabelligiga ta'sir etuvchi ichki va tashqi omillarni tizimlashtirish hamda aktivlarni boshqarish mexanizmini takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqish ko'zda tutilgan. Mazkur tadqiqot natijalari mamlakat bank tizimining moliyaviy barqarorligini ta'minlash va iqtisodiyotning real sektorini kreditlashda banklarning rolini yanada oshirishga qaratilgan strategiyalarni ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi.

O'zbekiston bank tizimini isloh qilish va tijorat banklari aktivlari samaradorligini oshirish masalalari mahalliy iqtisodchi

olimlarning ilmiy tadqiqotlarida markaziy o'rinlardan birini egallab kelmoqda. Xususan, iqtisod fanlari doktori, professor Sh. Abdullaeva o'z izlanishlarida bank aktivlarining sifatini boshqarish va ularning risk darajasini baholash uslubiyatini takomillashtirish masalalariga alohida to'xtalib o'tgan [1]. Uning fikricha, bank aktivlari samaradorligi bevosita bankning resurs bazasi sifatiga va aktiv-passivlarni muvofiqlashtirilgan holda boshqarish mexanizmiga bog'liq bo'lib, bu jarayonda likvidlik va rentabellik o'rtasidagi optimal muvozanatni saqlash bosh mezon hisoblanadi.

Shuningdek, iqtisodchi olim A. Omonov tijorat banklarining aktivlarini boshqarish strategiyalarini tadqiq etar ekan, bank aktivlarining tarkibiy tuzilishini optimallashtirish orqali moliyaviy barqarorlikka erishish yo'llarini asoslab bergan [2]. Uning qarashlarida bank aktivlarining diversifikatsiya darajasi va hududiy joylashuvi bankning umumiy samaradorligiga ta'sir etuvchi muhim omillar sifatida talqin etiladi. Olimning ta'kidlashicha, aktivlar sifatini oshirishda kredit portfelining tarmoqlararo taqsimlanishi tizimli risklarni kamaytirishning eng samarali vositasidir.

Bank aktivlari samaradorligini baholash va monitoring qilish tizimini takomillashtirish bo'yicha professor U. Azizov tomonidan olib borilgan tadqiqotlar ham diqqatga sazovordir. U bank aktivlarini boshqarishda xalqaro tajribani, xususan, Bazel qo'mitasi tavsiyalarini milliy bank amaliyotiga moslashtirish zarurligini ilgari suradi [3]. Uning ilmiy xulosalariga ko'ra, bank aktivlarining samaradorligini faqatgina moliyaviy natijalar bilan emas, balki kapitalning riskka moslashtirilgan rentabelligi ko'rsatkichlari orqali baholash maqsadga muvofiqdir.

Bundan tashqari, keyingi yillarda mahalliy tadqiqotchilar J. Itilomov va F. Mulajonovlarning ishlarida bank aktivlarini boshqarishda raqamli texnologiyalarning roli va masofaviy bank xizmatlari orqali aktivlar

aylanuvchanligini tezlashtirish masalalari keng yoritilmoqda [4]. Ushbu olimlarning fikricha, hozirgi bozor sharoitida bank aktivlari samaradorligini oshirishning konseptual asoslari sun'iy intellekt va kredit skoringi tizimlarini joriy etish bilan uzviy bog'liqdir. Umuman olganda, mahalliy olimlarning ilmiy qarashlari milliy bank tizimining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda, aktivlar samaradorligini oshirishning nazariy va amaliy asoslarini boyitishga xizmat qilmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi.

Tijorat banklari aktivlari samaradorligini oshirishning konseptual va uslubiy asoslarini tadqiq etish jarayonida tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, iqtisodiy-statistik guruhlash hamda mantiqiy izchillik metodlaridan keng foydalanildi. Tadqiqotning uslubiy poydevorini bank menejmenti, moliyaviy tahlil va risklarni boshqarish sohasidagi klassik va zamonaviy nazariyalar tashkil etadi. Mazkur ishda tijorat banklarining aktivlari nafaqat statik holatda, balki iqtisodiy o'zgarishlar ta'sirida dinamik rivojlanuvchi tizim sifatida o'rganildi. Bu esa bank aktivlari tarkibidagi o'zgarishlarni va ularning samaradorlik ko'rsatkichlariga ta'sirini chuqurroq anglash imkonini berdi.

Ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish bosqichida O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining rasmiy hisobotlari, tijorat banklarining e'lon qilingan yillik moliyaviy ko'rsatkichlari hamda xalqaro reyting agentliklarining xulosalaridan asosiy manba sifatida foydalanildi. Empirik tahlil jarayonida aktivlar rentabelligi va likvidligi o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash maqsadida deduktiv va induktiv xulosalash usullari qo'llandi. Shuningdek, bank aktivlari sifatini baholashda xalqaro miqyosda tan olingan "CAMELS" reytingi tizimining tarkibiy qismlari va Bazil qo'mitasi tomonidan belgilangan kapital yetarliligi me'yorlari metodologik asos bo'lib xizmat qildi.

Tadqiqot doirasida qo'llanilgan qiyosiy tahlil metodi orqali mahalliy tijorat

banklarining aktivlarni boshqarish amaliyoti rivojlangan xorijiy mamlakatlar bank tizimi tajribasi bilan taqqoslandi. Bu jarayonda aktivlar samaradorligiga ta'sir etuvchi ichki omillar, jumladan, kredit siyosati, boshqaruv sifati va texnologik imkoniyatlar hamda tashqi makroiqtisodiy omillar alohida ajratib ko'rsatildi. Ma'lumotlarni qayta ishlashda moliyaviy koeffitsientlar tahlili usulidan foydalanilib, aktivlar qaytimi (ROA) va sof foizli marja kabi ko'rsatkichlarning shakllanish omillari matematik usullar yordamida talqin qilindi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Tijorat banklari aktivlari samaradorligini tahlil qilish jarayoni shuni ko'rsatadiki, so'nggi yillarda bank tizimida aktivlar hajmining miqdoriy o'sishi bilan bir qatorda ularning tarkibiy sifatida ham muhim o'zgarishlar yuz bermoqda. Tahlil natijalariga ko'ra, bank aktivlarining asosiy qismini hanuzgacha kredit portfeli tashkil etmoqda, biroq uning tarkibida sohaviy diversifikatsiya darajasi ortib borayotgani kuzatilmoqda. Ayniqsa, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'ektlariga ajratilayotgan kreditlar ulushining kengayishi bank aktivlarining tavakkalchilik darajasini pasaytirishga va daromad manbalarini barqarorlashtirishga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, bank aktivlari rentabelligini ifodalovchi aktivlar qaytimi ko'rsatkichining dinamikasi bank boshqaruvining sifati va resurs bazasining tannarxiga bevosita bog'liq ekanligi tasdiqlandi.

Aktivlar samaradorligini baholash jarayonida muammoli aktivlarning umumiy portfeldagi ulushi bankning moliyaviy barqarorligiga ta'sir etuvchi eng muhim omil ekanligi aniqlandi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, iqtisodiyotning real sektoridagi tarkibiy o'zgarishlar bank aktivlari sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatib, ba'zi hollarda ishlamaydigan kreditlar hajmining tebranishiga sabab bo'lmoqda. Bunday sharoitda banklar tomonidan aktivlar sifatini monitoring

qilishning masofaviy va avtomatlashtirilgan tizimlarini qo'llash ijobiy natija bermoqda. Natijada, kredit qaytuvchanligini ta'minlash mexanizmi takomillashib, bankning ehtimoliy yo'qotishlar uchun zaxiralarini optimallashtirish imkoniyati kengaymoqda.

Shuningdek, bank aktivlari samaradorligini oshirishda investitsion faoliyatning rolini tahlil qilish natijasida bank portfelida davlat va korporativ qimmatli qog'ozlarning ulushi ortib borayotganligi aniqlandi. Bu holat bank likvidligini boshqarishda qo'shimcha imkoniyatlar yaratib, aktivlarning umumiy daromadlilikini oshirishga xizmat qilmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bank aktivlarini boshqarishning konseptual asoslarini raqamlashtirish orqali operatsion xarajatlarni kamaytirish va aktivlar aylanuvchanligini tezlashtirish mumkin. Xususan, raqamli bank xizmatlarining kengayishi aktivlarni joylashtirish jarayonidagi tranzaksiya xarajatlarini sezilarli darajada qisqartirmoqda.

Tahlil yakunlari bo'yicha olingan natijalar shuni tasdiqlaydiki, tijorat banklari aktivlari samaradorligini oshirish uchun nafaqat aktivlar tarkibini, balki ularni moliyalashtirish

manbalari bo'lgan passivlar muddati va qiymatini ham qat'iy nazorat qilish lozim. Aktivlar va passivlar o'rtasidagi muddatlilik tafovutini minimallashtirish bankning foizli va likvidlik risklariga bardoshlilikini oshiradi. Umuman olganda, bank aktivlari samaradorligining yuqori ko'rsatkichlariga erishish bank boshqaruv tizimida risk-menejmentning ilg'or uslublarini va zamonaviy axborot texnologiyalarini integratsiya qilish orqali amalga oshirilishi isbotlandi.

Yuqorida keltirilgan jadval ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, tijorat banklari aktivlari samaradorligini oshirish faqatgina bitta yo'nalish bilan cheklanib qolmay, balki sifat, rentabellik va likvidlik ko'rsatkichlarining tizimli mutanosibligini talab etadi. Birinchi navbatda, aktivlar sifatining muammoli kreditlar ulushi orqali baholanishi bankning risk-menejment tizimi qanchalik to'g'ri yo'lga qo'yilganligini ifodalaydi. Jadvaldan ko'rinib turibdiki, aktivlar sifatini oshirishning eng samarali yo'li kredit portfelini sohalar va mijozlar kesimida keng diversifikatsiya qilishdir. Bu jarayonda bank aktivlarining tasniflanish darajasi va ehtimoliy yo'qotishlar uchun himoya mexanizmi bo'lib xizmat qiladi.

1-jadval

Tijorat banklari aktivlari samaradorligini baholash mezonlari va ularni boshqarishning uslubiy jihatlari*

Tahlil yo'nalishlari	Baholash ko'rsatkichlari va mezonlari	Boshqarishning o'ziga xos xususiyatlari	Samaradorlikni oshirish yo'llari
Aktivlar sifati	Muammoli kreditlarning (NPL) jami portfeldagi ulushi, aktivlarning tasniflanish darajasi.	Kredit riskini prognoz qilish va ehtimoliy yo'qotishlar uchun zaxiralar shakllantirish.	Ssuda portfelini sohalar va mijozlar kesimida diversifikatsiya qilish.
Aktivlar rentabelligi	Aktivlar qaytimi (ROA), sof foizli marja, daromad keltiruvchi aktivlar ulushi.	Aktivlarning daromadlilik darajasi va resurs tannarxi o'rtasidagi farqni boshqarish.	Foizsiz daromad keltiruvchi vositalar va komission xizmatlar ko'lamini kengaytirish.
Aktivlar likvidligi	Yuqori likvidli aktivlarning jami aktivlarga nisbati, likvidlik koeffitsientlari.	To'lov qobiliyatini saqlash va mablag'larni qaytarish muddatlarini muvofiqlashtirish.	Aktiv va passivlar muddatlari o'rtasidagi tafovutni (GAP) minimallashtirish.
Innovatsion faoliyat	Raqamli aktivlar hajmi, masofaviy xizmatlar orqali shakllangan aktivlar ulushi.	Axborot texnologiyalari va fintex yechimlarini boshqaruv tizimiga integratsiya qilish.	Kreditlash jarayonlarini avtomatlashtirish va onlayn bank xizmatlarini rivojlantirish.
Risklarni boshqarish	Kapital yetariligi (Bazel III), riskka tortilgan aktivlar hajmi.	Xalqaro standartlar asosida aktivlarni risk darajasiga ko'ra guruhlash.	"Stress-test" va ssenariyli tahlillar orqali ichki nazoratni kuchaytirish.

*Muallif tomonidan tijorat banklarining yillik hisobotlari va sohaviy ilmiy adabiyotlar tahlili asosida ishlab chiqilgan.

Aktivlar rentabelligi va likvidligi o'rtasidagi bog'liqlik tahlil qilinganda, bank boshqaruvi oldida turgan eng murakkab vazifa daromadlilikni oshirish bilan birga to'lov qobiliyatini pasaytirib yubormaslik ekanligi namoyon bo'ladi. Sof foizli marja va aktivlar qaytimi koeffitsienti bankning resurs bazasidan qanchalik oqilona foydalanayotganligini ko'rsatsa, likvidlik ko'rsatkichlari majburiyatlarni bajarish imkoniyatini ifodalaydi. Bunda aktiv va passivlar muddatlari o'rtasidagi tafovutni (GAP) minimallashtirish uslubi eng maqbul yechim sifatida ajralib turadi. Jadvalda keltirilgan ushbu uslubiy yondashuv banklarga foiz stavkalarining o'zgaruvchanligi sharoitida ham barqaror daromad olish imkonini beradi.

Shuningdek, jadvalda bank faoliyatiga raqamli texnologiyalarning integratsiya qilinishi aktivlar samaradorligining zamonaviy drayveri sifatida talqin etilgan. Masofaviy xizmatlar va onlayn kreditlash tizimlari orqali shakllangan aktivlar operatsion xarajatlarni kamaytirish bilan birga, mablag'lar aylanuvchanligini tezlashtiradi. Bu esa o'z navbatida aktivlarning umumiy rentabelligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Yakuniy xulosa sifatida aytish mumkinmi, jadvalda keltirilgan barcha yo'nalishlar va boshqarish usullari bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lib, ularni kompleks tarzda qo'llash tijorat banklari aktivlarining raqobatbardoshligini ta'minlovchi konseptual asos bo'lib xizmat qiladi.

2-jadval

Tijorat banklari aktivlari samaradorligiga ta'sir etuvchi xatarlar va ularni konseptual boshqarish yo'nalishlari*

Aktivlar guruhi	Yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xatarlar	Samaradorlikni baholash indikatorlari	Xatarlarni yumshatish va boshqarish usullari
Kredit aktivlari	<i>Kredit riski, foiz stavkasining o'zgarishi, ta'minot qiymatining pasayishi.</i>	<i>Muammoli kreditlar koeffitsienti, kredit portfeli rentabelligi.</i>	<i>Kredit skoringini avtomatlashtirish va multi-tarmoqli diversifikatsiya.</i>
Investitsion aktivlar	<i>Bozor riski, qimmatli qog'ozlar kursining tushishi, emitent defolti.</i>	<i>Investitsiyalarning bozor qiymati va ulardan olingan dividendlar hajmi.</i>	<i>Portfel tarkibini yuqori likvidli davlat obligatsiyalari bilan mustahkamlash.</i>
Likvid aktivlar	<i>Likvidlik taqchilligi, naqd pul oqimining nomutanosibligi.</i>	<i>Yuqori likvidli aktivlarning jami majburiyatlarga nisbati (LCR).</i>	<i>Pul oqimlarini "stress-test" qilish va likvidlik zaxiralarini optimallashtirish.</i>
Valyuta aktivlari	<i>Valyuta kursi riski, devalvatsiya ta'sirida aktivlar qiymatining kamayishi.</i>	<i>Ochiq valyuta pozitsiyasining kapitalga nisbati.</i>	<i>Valyuta pozitsiyalarini xejirlash va valyuta aktiv-passivlarini muvofiqlashtirish.</i>

*Muallif tomonidan tijorat banklarida risk-menejmentni takomillashtirish modellari asosida ishlab chiqilgan.

Ushbu jadvalda tijorat banklari aktivlari samaradorligiga ta'sir etuvchi xatarlar va ularni boshqarish yo'nalishlari aks etgan jadval ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, bank aktivlarining har bir guruhi o'ziga xos tavakkalchilik xususiyatlariga ega bo'lib, ularni tizimli nazorat qilish konseptual ahamiyatga ega. Tahlillar kredit aktivlarining bank portfelidagi eng yirik va shu bilan birga eng xatarli bo'g'in ekanligini tasdiqlaydi. Kredit riski va foiz stavkalarining tebranishi aktivlar rentabelligiga bevosita salbiy ta'sir ko'rsatishi

mumkinligi sababli, jadvalda taklif etilgan kredit skoringini avtomatlashtirish va multi-tarmoqli diversifikatsiya usullari bankning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda asosiy strategik vosita bo'lib xizmat qiladi. Bunda ta'minot qiymatining o'zgarishini doimiy monitoring qilish aktivlarning qaytuvchanlik darajasini yuqori darajada saqlash imkonini beradi.

Investitsion va valyuta aktivlari bo'yicha keltirilgan ko'rsatkichlar tahlili shuni anglatadiki, bozordagi kon'yunktura

o'zgarishlari va valyuta kurslarining devalvatsiyasi bank aktivlarining real qiymatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Jadvalda ushbu xatarlarni yumshatish uchun portfelni davlat obligatsiyalari bilan mustahkamlash va ochiq valyuta pozitsiyalarini xejirlash usullari ilgari surilgan. Bunday yondashuv banklarga nafaqat tashqi bozordagi beqarorlikdan himoyalash, balki aktivlarning bozor qiymatini saqlab qolish orqali investitsion jozibadorlikni oshirish imkonini beradi. Ayniqsa, valyuta aktiv-passivlarini muddat va hajm bo'yicha muvofiqlashtirish bankning kurs tafovutlaridan ko'rish mumkin bo'lgan zararlarini minimallashtiradi.

Likvid aktivlarni boshqarishda esa asosiy e'tibor naqd pul oqimlarining nomutanosibligini bartaraf etishga qaratilgan. Jadvalda keltirilgan likvidlikni qoplash koeffitsienti (LCR) indikatorini bankning qisqa muddatli shoklarga chidamliligini ifodalovchi asosiy mezon hisoblanadi. Likvidlik taqchilligi xatarini yumshatish uchun pul oqimlarini "stress-test" qilish amaliyoti aktivlar samaradorligini oshirishning uslubiy asosi sifatida talqin etiladi. Umuman olganda, jadvalning mantiqiy tuzilishi shuni isbotlaydiki, bank aktivlari samaradorligini oshirishning konseptual asoslari har bir aktiv turi bo'yicha yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xatarlarni oldindan prognoz qilish va ularga nisbati tezkor texnologik hamda iqtisodiy choralarni qo'llashga tayanadi.

Xulosa va takliflar.

Tijorat banklari aktivlari samaradorligini oshirishning konseptual va uslubiy asoslarini tadqiq etish natijasida iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda bank aktivlarini boshqarish mexanizmini doimiy ravishda takomillashtirib borish zarurligi aniqlandi. Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, bank aktivlarining samaradorligi nafaqat ularning miqdoriy o'sishi, balki sifat tarkibi, risk darajasi va daromad keltirish qobiliyatining o'zaro mutanosibligi bilan belgilanadi. Xulosa qilib

aytganda, hozirgi o'zgaruvchan bozor kon'yunkturasida banklarning raqobatbardoshligini oshirish uchun aktivlarni boshqarishning an'anaviy usullaridan ko'ra ko'proq moslashuvchan va texnologik yondashuvlardan foydalanish talab etiladi.

Tadqiqot davomida aniqlangan muammolar va bank tizimining istiqboldagi rivojlanish yo'nalishlaridan kelib chiqib, bank aktivlari samaradorligini oshirish bo'yicha quyidagi takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Birinchi navbatda, bank aktivlari tarkibida muammoli kreditlar ulushini kamaytirish uchun kreditlash jarayoniga sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar tahliliga asoslangan skoring tizimlarini keng joriy etish lozim. Bu tizim mijozlarning to'lov qobiliyatini nafaqat joriy, balki istiqboldagi holatini ham baholash orqali aktivlar sifatini yuqori darajada saqlashga imkon beradi.

Shuningdek, tijorat banklarining investitsion faoliyatini diversifikatsiya qilish va aktivlar tarkibida davlat hamda yuqori reytingli korporativ qimmatli qog'ozlar ulushini oshirish zarur. Bu nafaqat bankning likvidlik darajasini ta'minlashga, balki kredit risklari yuqori bo'lgan davrlarda bank daromadlarining barqarorligini kafolatlashga xizmat qiladi. Uslubiy jihatdan aktiv va passivlarni boshqarish tizimini takomillashtirishda foiz stavkalari va likvidlik risklarini prognoz qilishning ssenariyli modellaridan foydalanish bankning tashqi shoklarga chidamliligini oshiradi.

Yana bir muhim yo'nalish sifatida bank faoliyatida "yashil moliyalashtirish" tamoyillarini joriy etish va aktivlarni ekologik hamda ijtimoiy mas'uliyatli loyihalarga yo'naltirish taklif etiladi. Bunday yondashuv xalqaro moliya bozorlaridan arzon va uzoq muddatli resurslarni jalb qilish imkoniyatini kengaytirib, bank aktivlarining rentabelligini oshirishga bilvosita ta'sir ko'rsatadi. Natijada, taklif etilayotgan chora-tadbirlar tijorat banklari aktivlarining sifatini tubdan yaxshilashga, risklarni samarali boshqarishga

va umumiy bank tizimining moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullaeva Sharbat Rixsitillaevna. *Bank ishi. Darslik.* – Toshkent: “Iqtisod-Moliya” nashriyoti, 2017. – 732 b.
2. Omonov Akram Abdullaevich. *Tijorat banklari aktivlarini boshqarish. O'quv qo'llanma.* – Toshkent: “Moliya”, 2015. – 218 b.
3. Azizov Ulug'bek O'tkir o'g'li. *Tijorat banklarida aktivlar sifatini boshqarish metodologiyasini takomillashtirish. Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya avtoreferati.* – Toshkent: BMA, 2019. – 72 b.
4. Mullajonov Fayzulla Maqsudjonovich. *O'zbekiston bank tizimi: islohotlar, natijalar va istiqbollar.* – Toshkent: “O'zbekiston”, 2011. – 256 b.